

Kiedy napisano ewangelie kanoniczne

Autor tekstu: **Roman Zaroff**

Większość badaczy przyjmuje, że ewangelie kanoniczne powstały pomiędzy rokiem 70 a 90 n.e. Już samo to potwierdza tezę, że ewangeliści Jezusa nie znali i nie byli świadkami zajęć przez siebie opisywanych. Jednak umieszczanie ewangelii w takim wczesnym okresie nie jest oparte na żadnych solidnych dowodach a jedynie na karkołomnych spekulacjach i niepewnej analizie tekstu. Spójrzmy więc na niezbite dowody wskazujące, że powstały one właśnie w tym czasie. Okazuje się, że takich dowodów po prostu nie ma. Najstarszy zachowany fragment Ewangelii Jana pochodzić ma z roku 125 n.e. Datę tę określono na podstawie badań paleograficznych, czyli analizy stylu i charakteru pisma. Pamiętać jednak trzeba, że fragment ten może pochodzić z późniejszego okresu II wieku n.e., a ponadto wcale nie musi być fragmentem „Jana”. Ze względu na jego minimalną zawartość tekstową nie można wykluczyć, że jest to fragment jakiegoś innego pisma na którym później oparł się autor Ewangelii Jana (Ellegard 99:243). Tak czy owak nie ma solidnych podstaw do przyjęcia, że cztery kanoniczne ewangelie powstały przed rokiem 100 n.e. W poniższej pracy zajmiemy się właśnie wykazaniem, że ewangelie kanoniczne pochodzą z II a nie I wieku naszej ery.

Jednym z kluczowych argumentów za powstaniem ewangelii kanonicznych w II wieku n.e. są listy Św. Ignacego z Antiochii. Ignacy był biskupem w Antiochii na przełomie II wieku n.e. i zginął śmiercią męczeńską około roku 110 n.e. w Rzymie. W tym okresie gmina chrześcijańska w największym po Rzymie i Aleksandrii mieście imperium rzymskiego Antiochii (dzisiejsza Antakya w południowo-wschodniej Turcji) była jedną z większych i ważniejszych. Antiochia w czasach starożytnych należała do Syrii i była jej najważniejszym miastem. Miasto prawie całkowicie zhellenizowane posiadało jedno z większych, jeśli nie największe skupisko Żydów w diasporze. Nie ulega więc wątpliwości, że biskup Ignacy był jednym z najważniejszych przywódców i autorytetów duchowych młodego chrześcijaństwa.

Listy Św. Ignacego były pisane około roku 100 n.e. Spośród nich powszechnie uznane za jego autorstwa są listy do: Efezjan, Magnezjan, Smyrnian, Trallian, Filadelfian, Do Kościoła Rzymskiego i do biskupa Polikarpa ze Smyrny (Ellegard 99:202). Uderzającą rzeczą w listach Ignacego jest niewspomnienie żadnej z czterech ewangelii należących do kanonu imiennie. Jest to o tyle dziwne, że wszyscy późniejsi teoretycy Kościoła czy też „Ojcowie Kościoła” powoływali się na nie często i regularnie. Jest to bezsprzecznie zrozumiałe, że w listach czy dziełach teologicznych powołanie się na autorytet Nowego Testamentu wzmacniało argument, a najczęściej było po prostu argumentem decydującym, niepodlegającym dyskusji. Ignacy parokrotnie użył słowa *euangelion* ale w kontekście nie pozostawiającym wątpliwości, że odnosiło się to do Starego Testamentu (Ellegard 99:205-206). W swych listach Ignacy nie wspomina również żadnych apostołów — *apostolos* — poza Piotrem (Ellegard 99:225). Natomiast używa terminu uczeń — *methetes* w stosunku do siebie. Innych członków gmin chrześcijańskich nazywa świętymi *hagioi* (Efez. 1:3; Trall. 5; Rom. 5). Ignacy wspomina natomiast Pawła, autora Listów w Nowym Testamencie. Jest to jednak zrozumiałe, bowiem czas powstania Listów Paulińskich jest dość dokładnie określony na lata 50-te n.e. (Efez. 1:3).

Ale najważniejszym argumentem na pochodzenie ewangelii kanonicznych z II wieku n.e. są pewne liczne fragmenty zawarte w listach Ignacego. Okazuje się, że Ignacy wielokrotnie wypowiada słowa, które ewangeliści przypisują Jezusowi z Nazaretu. Przytoczmy dla przykładu takie stwierdzenie: „poznasz drzewo po owocach jego” (Ignacy, Efez. 14:2). Zapewne w oparciu o ten właśnie list autor Ewangelii Mateusza przypisał później te same słowa Jezusowi (Mat. 12:33). Mamy też takie zdanie: „bądź mądry jak wąż i zawsze nie agresywny jak gołąb” (Polycarp. 2:2). Mateusz przypisuje te słowa Jezusowi (Mat. 10:16). Trzeba tu zwrócić uwagę, że Ignacy ani nie wspomina, że owe słowa pochodzą z jakichś innych pism religijnych, ani też nie podaje ich jako słowa Jezusa. Z całego kontekstu wynika jasno, że są to jego własne słowa i stwierdzenia. Trudno raczej przypuszczać, że Ignacy, filar chrześcijaństwa, był takim megalomanem i bluźniercą, aby słowa „mistrza” i ponoć „syna bożego” przypisywać sobie samemu.

Innym ciekawym argumentem jest na pozór nic nie mówiący fragment z listu Ignacego, często niedostrzegany nawet przez poważnych badaczy: *Słyszałem, jak niektórzy mówią: "Jeśli nie znajdę tego w archiwach, w Ewangelię nie uwierzę"* (Ignacy, Do Filadelfian, VIII, 2). Na

pierwszy rzut oka niby wszystko się zgadza ale słowo „Ewangelia” nie ma tu współczesnego znaczenia opisującego jakiś pisany dokument. Greckie słowo *euangelion* znaczy „dobra nowina” i zazwyczaj nie oznaczała we wczesnym chrześcijaństwie tekstu pisanego a chrześcijańskie nauki jako takie, przekazywane ustnie. Znajduje to potwierdzenie w fakcie, że termin „ewangelia” jest wielokrotnie używany przez Pawła z Tarsu (1 Tes. 1:5; 2:4; 1 Kor. 1:17; 9:12) w stosunku do nauk mówionych w listach, które nawet Kościół Katolicki akceptuje jako pisane przed powstaniem ewangelii kanonicznych. Jednocześnie słowo „archiwa” jasno wskazuje na Stary Testament, zapewne Septuagintę, oraz wyraźnie pokazuje, że dla wielu chrześcijan słowo pisane (Stary Testament) było większym autorytetem niż słowo mówione.

Podobnie ma się sprawa z innym tekstem gdzie Ignacy poucza: *Trwajcie przy Prorokach, a zwłaszcza przy Ewangeli, w której ukazana została męka i dopełnione zmartwychwstanie* (Do Kościoła w Smyrnie, VII, 2). Również tutaj, w kontekście wczesnego chrześcijaństwa, słowo „ewangelia” nie oznacza automatycznie spisanych ewangelii kanonicznych i najprawdopodobniej dotyczy nauk mówionych. Jeśli nawet dotyczyło jakichś pism, to nie oznacza to automatycznie, że mowa tu o czterech ewangeliach kanonicznych. Tak więc żaden rzetelny badacz nie może na tej podstawie twierdzić, że we wczesnym piśmiennictwie chrześcijańskim jest gdziekolwiek mowa o Ewangeliach Marka, Mateusza, Łukasza czy Jana.

Na zakończenie należy poruszyć jeszcze jedną sprawę. Czołowym argumentem rzeczników pochodzenia ewangelii kanonicznych z I wieku n.e. jest powoływanie się na wczesnochrześcijańskie źródło zwane Didache. W dokumencie tym rzeczywiście zacytowany jest tekst „Ojcze nasz” według recenzji mateuszowo-łuskazowej. Problem tu tylko taki, że jak podaje Encyklopedia Britannica oraz sądzi większość badaczy, Didache pochodzi z wieku II a nie I n.e. Tak więc znajdujący się tam tekst „Ojcze nasz” niczego nie zmienia.

Drugim argumentem, który należy omówić jest tak zwany „II Listy Klemensa do Koryntian”. Klemens tradycyjnie uznawany jest za 3-ciego biskupa rzymskiego sprawującego swój urząd gdzieś pomiędzy rokiem 88 a 101 n.e. Pomijając już szereg wątpliwości związanych z tą tradycją, w 2 Liście do Koryntian autor pisze: *Mówi przeciw Pan w Ewangeli: Jeśli małej rzeczy nie zachowaliście, któż wam da wielką? Powiadam wam, że ten kto jest wierny w czymś bardzo małym, także i w wielkim wiernym będzie* (Klemens, 2 Do Koryntian, VIII, 5).

Rzeczywiście list powołuje się w tym cytacie na fragment Ewangelie Łukasza: *Kto w drobnej rzeczy jest wierny, ten i w wielkiej będzie wierny; a kto w drobnej rzeczy jest nieuczciwy, ten i w wielkiej nieuczciwy będzie.* (Łukasz 16:10). Niestety i tutaj jak podaje Encyklopedia Britannica, z czym zgadzają się niemalże bez wyjątku religioznawcy, jedynie 1 List Klemensa do Koryntian jest autorstwa Klemensa, choć i na to nie ma dowodów i jest to raczej kwestia tradycji. Natomiast pozostałe pisma przypisywane Klemensowi są niewątpliwie dużo późniejszego pochodzenia, z II wieku n.e. i późniejsze. W takiej sytuacji i ten przykład nie może być w ogóle brany pod uwagę.

Reasumując, na podstawie istniejących dowodów nie można stwierdzić, aby Ewangelie Kanoniczne pochodziły z I wieku n.e. Jednocześnie w świetle przedstawionego powyżej materiału, zwłaszcza w oparciu o listy Ignacego z Antiochii, ich pochodzenie można datować na II wiek n.e. Albo więc kanoniczne ewangelie są znacznie późniejsze niż się to przedstawia wiernym, albo jeśli powstały nawet na przełomie II stulecia, to w tym czasie były one mało znane, jako jedne z wielu pism chrześcijańskich krążących po cesarstwie, a dopiero później wykreowano je na to czym są dzisiaj w chrześcijaństwie, lub jak próbuje je przedstawiać wiernym kler z ambony.

*

„Horyzont”, Numer 6 (25), Rok 5 , Brisbane, Czerwiec 2001.

Zobacz także te strony:

[Ewangelie powstały w II w.](#)

Roman Zaroff

Doktor historii, mediewista. W latach 1999-2001 wykładał historię w University of Queensland (Australia), obecnie związany jest z School of Historical and Religious Studies w Monash University. Redagował pierwszy internetowy magazyn racjonalistów, sceptyków i ateistów - HORYZONT, istniejący w latach 1997-2001. Od wielu lat mieszka w Australii.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 14-02-2005 Ostatnia zmiana: 16-08-2006)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3942) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3942>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl